

Pensions at a Glance 2009: Retirement-Income Systems in OECD Countries

Summary in Czech

Stručný pohled na důchody 2009: Důchodové systémy v zemích OECD

Přehled v českém jazyce

Krise a důchodová politika

Hlavní údaje jsou hrozné. V důsledku finanční krize ztratily v roce 2008 penzijní fondy v zemích OECD 23 % hodnoty svých investic, tj. přibližně 5,4 bilionu USD. V rámci všech zemí OECD se očekává, že výkon ekonomiky poklesne v roce 2009 o 4,3 % a návrat k růstu nebude možné očekávat dříve než v roce 2011. Předpokládá se, že nezaměstnanost stoupne z hodnoty 5,6 % pracujících v roce 2007 na 9,9 % v roce 2010. To, co začalo jako finanční krize, se změnilo na krizi ekonomickou a sociální.

Nejdříve a nejviditelněji se problémy spojené s pádem cen akcií a nemovitostí projeví v soukromém důchodovém systému. Jejich dopad je samozřejmě největší tam, kde soukromé důchody již dříve hrály důležitou roli v systému starobních důchodů, např. v Austrálii, Nizozemsku a USA. Imunní vůči krizi však není

žádná země a žádný důchodový systém. Finanční potíže čekají i veřejné důchodové systémy, jelikož příspěvky se snižují a výdaje na sociální dávky rostou v důsledku vyšší nezaměstnanosti a nižších příjmů.

Mnoho lidí přišlo o podstatnou část svých penzijních úspor uložených v penzijním spoření a dalších aktivech. Tato situace je obzvláště traumatizující pro starší pracující. Nejen že je pro ně mnohem těžší najít si novou práci, pokud přijdou o zaměstnání, ale zároveň nemají čas čekat, až se hodnota jejich úspor před odchodem do důchodu obnoví. Příjmy z úspor, včetně soukromého penzijního připojištění, tvoří v zemích OECD v průměru jednu čtvrtinu příjmu důchodců. V sedmi zemích tvoří více než 40 %.

Povedou tyto ztráty k opětovnému výskytu chudoby mezi důchodci? Mnohé země OECD mají programy, které fungují jako „automatické stabilizátory“ – vyrovnávají dopad investičních ztrát na celkové důchodové příjmy. Například osobám, jejichž důchod klesne pod kritickou hranici, budou poskytovány dávky na průměrné životní náklady. V některých zemích však v době, kdy příjmy ze soukromých úspor poklesnou, nejsou nebo nebudou záchranné sítě pro osoby v důchodovém věku dostatečné.

Krátkodobý politický tlak na vlády, aby poskytly okamžitou pomoc, je obrovský. Jedním z očividných aktuálních nebezpečí je pokušení politiků snížit počet nezaměstnaných mezi staršími osobami tak, že je převedou na dlouhodobou nemocenskou nebo invalidní podporu, případně znovu aktivují plány na předčasný odchod do důchodu. Zkušenosti z minulosti však dokazují, že podobná opatření, jejichž platnost měla být původně pouze krátkodobá, mají tendenci přetrvávat, čímž představují nesmírnou zátěž pro veřejné finance a ekonomiku. Je dobré se jim vyhýbat také proto, že se tváří v tvář stárnutí populace odchylují od potřeby zvyšovat věk odchodu do důchodu.

Krise zdůraznila přetrvávající potřebu reforem jak ve veřejném, tak soukromém důchodovém systému. Mezi nejvyšší priority patří revize veřejných programů, které by měly zajistit účinnou ochranu před chudobou, a to jak nyní, tak i v budoucnu. Možná bude nezbytné přehodnotit i mechanismy automatické úpravy důchodů, které mnoho zemí zavedlo jako opatření propojující důchody s průměrnou délkou života a financováním. Uplatňování těchto pravidel nyní, v době recese, by často znamenalo omezení důchodů, v některých případech i v jejich nominální hodnotě. Vlády musí pečlivě zvážit, zda mají tato pravidla uplatnit nyní, dočasně je odložit do doby, než dojde k obnovení ekonomiky, nebo zda je mají uplatnit selektivně formou osvobození zranitelnějších skupin důchodců.

Důvěra v soukromé penzijní pojištění klesla na historicky nejnižší úroveň. Proto se někteří představitelé přimlouvali k návratu od diverzifikovaných důchodových systémů zpět

k výhradně státním důchodům vypláceným podle aktuálního množství prostředků. Například na Slovensku mohou pracující, kteří spadají pod nově definované příspěvkové plány, přejít zpět do veřejného systému. Odvolávání těžce prosazených reforem však není tou nejlepší cestou. Finanční a ekonomická krize způsobily odsun pozornosti od demografických problémů, které však nezmizely a jejich řešení je i nadále urgentní.

Chceme-li takovým obrátům předejít, je nezbytné obnovit důvěru lidí v soukromé důchodové systémy. Krize opět bolestně odhalila, jak potřebné jsou změny ve způsobu fungování soukromých důchodových systémů. Mezi tyto změny patří lepší regulace, efektivnější správa, jasnější informace o rizicích a výnosech u různých možností a automatický přechod k méně rizikovým investicím v době, kdy se lidé blíží odchodu do důchodu. Pokud politici nebudou schopni jasně argumentovat ve prospěch diverzifikovaných důchodových systémů spojujících veřejné a soukromé, průběžné a spořicí a individuální a kolektivní prvky, vrátí se snaha o udržení prosperity ve stárnoucích společnostech opět na úplný začátek.

Stručný pohled na důchody v zemích OECD v roce 2009: přehled

Finanční krize a hluboká ekonomická krize, kterou s sebou přinesla, dominují zprávám už déle než rok. První ze speciálních kapitol v části I tohoto vydání *Stručného pohledu na důchody* se zabývá dopady krize na důchodové systémy. Tato speciální kapitola zkoumá, které jedince (zejména různé věkové skupiny), ve kterých typech důchodových systémů a ve kterých zemích krize nejvíce zasáhne.

Jsou zde rozebrány a zhodnoceny kroky, které již vlády ve snaze zmírnit dopad krize učinily. Tato kapitola představuje dva hlavní způsoby, jakými byly důchodové systémy ovlivněny prostřednictvím ekonomických stimulačních balíčků, které mnohé vlády zavedly: zvýšení plateb pro starší osoby a využití veřejných důchodových rezerv k financování zmírnění krize. Jsou zde také zhodnoceny další reakce na důchodovou politiku, které zahrnují trh práce, veřejné záchranné sítě, regulaci soukromých penzijních fondů a volbu investic.

Příjmy a chudoba dnešních starších lidí analyzuje druhá speciální kapitola v části I. V polovině první dekády tohoto století tvořil čistý příjem osob starších 65 let v zemích OECD průměrně 82 % příjmu celkové populace (jsou vzaty v úvahu rozdíly ve velikosti domácností). Mezi jednotlivými zeměmi však existují velké rozdíly. V některých zemích také prakticky neexistuje

chudoba starších lidí, naopak v Koreji například žije v chudobě přes 40 % starších lidí. Míra chudoby starších lidí v zemích OECD dosahuje průměrně 13,2 % v porovnání s 10,6 % u zbytku populace. V této kapitole je také rozebráno, jak se budou příjmy a chudoba starších lidí v budoucnosti pravděpodobně vyvíjet následkem důchodové reformy a sociálních a ekonomických změn.

Nedávné důchodové reformy jsou tématem třetí speciální kapitoly v části I. Kromě aktualizace rozboru z předchozího vydání *Stručného pohledu na důchody* tato kapitola ukazuje, že země OECD od roku 2004 v reformě důchodových systémů nepřestaly. Pouze v pěti zemích došlo k malým nebo vůbec žádným změnám. Tyto nedávné reformy jsou seskupeny podle klíčových cílů důchodového systému: pokrytí pracujících osob, přiměřenost důchodových příspěvků, finanční udržitelnost, ekonomická hospodárnost (minimalizace pokřivení nabídky práce a podpory spoření), administrativní efektivita a zabezpečení důchodových příjmů před různými riziky a nejistotami.

Na základě hodnocení reforem lze vidět, že období 2004–2008 bylo spíše obdobím evoluce než revoluce. Nedošlo k žádným plošným systémovým reformám, které se uskutečnily v dekadě před rokem 2004. V některých zemích, například v Rakousku, Irsku, Norsku a USA, se proces reformy nyní zastavil. V jiných zemích se proces reformy zpomalil nebo dokonce obrátil opačným směrem. V Itálii byly například změny legislativy v oblasti důchodového systému odloženy. Na Slovensku mohou pracující, kteří spadají pod nově definované příspěvkové plány, přejít zpět do veřejného systému a podobné obraty reformy jsou nyní zvažovány i v jiných zemích. Krize může vést k dalším změnám, které nebudou v souladu s dlouhodobou strategií nezbytnou pro udržitelný důchodový systém.

Poslední speciální kapitola v části I, která opět aktualizuje a rozšiřuje údaje z posledního vydání *Stručného pohledu na důchody*, se zabývá pokrytím soukromých důchodových systémů. Zaměřuje se na země, v nichž jsou veřejné důchody nízké, a jednotlivci proto nesou vyšší odpovědnost za svou situaci ve starším věku. Finanční krize je zde však opět předmětem obav, zejména pokud podlamuje důvěru lidí v soukromé důchodové systémy. Fiskální omezení nicméně znamenají, že soukromé důchody musejí zůstat jednou ze součástí zabezpečení lidí ve starším věku. Jsou zde vyhodnocena opatření, která směřují k tomu, aby si lidé na důchod spořili, včetně automatického zařazení do systému a daňových úlev.

V části II této zprávy je předložena celá řada důchodových ukazatelů. Prvních devět ukazatelů se zabývá nárokem na důchod u jednotlivých osob, které jsou vypočítány podle důchodových modelů OECD. Hodnoty parametrů odrážejí situaci v roce 2006.

Výpočty jsou navrženy tak, aby ukazovaly budoucí nároky pracujících, kteří vstoupili na pracovní trh v roce 2006 a stráví celý pracovní život v systému se stejnými pravidly. U pracovníků s průměrným příjmem dosáhla sazba hrubé náhrady, tj. důchodové příspěvky vzhledem k příjmům v době zaměstnání, v 30 zemích OECD hodnoty 59 %. Její hodnoty se liší od 31 % ve Velké Británii a 34 % v Irsku a Japonsku až po 96 % v Řecku. Do vydání z roku 2009 byl přidán nový ukazatel, který ukazuje sazby náhrady včetně obvyklého dobrovolného soukromého důchodového pojištění.

Mnoho zemí nabízí daňové úlevy na dani z příjmu starším osobám a většina důchodců neplatí příspěvky na sociální pojištění. Proto u pracovníka s průměrným příjmem dosahuje sazba čisté náhrady (včetně daní a příspěvků) průměrně 70 %. Sazby náhrady jsou uvedeny odděleně pro muže a ženy a při různých úrovních příjmů.

Pro vládní výdaje však není důležitá pouze sazba náhrady v době odchodu do důchodu, ale i hodnota celkového penzijního příslibu. Ta se měří ukazateli životní úrovně v důchodu, které ukazují hodnotu důchodu za celý život, přičemž berou v úvahu i rozdíly ve věku odchodu do důchodu, předpokládanou délku života a indexaci důchodů. V průměru obdrží každý muž v Lucembursku přibližně 825 000 USD a každá žena přibližně 1 milion USD. Lucembursko je možná extrémní příklad, ale průměrné důchody za celý život dosahují v zemích OECD výše 400 000 USD u mužů a 475 000 USD u žen.

Druhá skupina čtyř ukazatelů, které jsou ve vydání *Stručného pohledu na důchody* z roku 2009 nové, zkoumá širší prvky důchodových systémů. Uvádí informace o příspěvcích a o tom, jak se příspěvky do důchodového systému v průběhu doby mění. Vezmeme-li v úvahu demografické tlaky na důchodové systémy, zůstávají příspěvky pozoruhodně stabilní. V průměru se zvýšily z 20 % v roce 1994 na 21 % v roce 2007. Tyto tlaky jsou však zřejmé, pokud se podíváme na veřejné výdaje na důchody, které se v letech 1990 až 2005 zvýšily o 17 % rychleji než národní důchod, z 6,2 % na 7,2 % hrubého domácího produktu. Ukazatel výdajů na důchody zahrnuje také informace o zákonných soukromých pojištěních a souvisejících dávkách, jako jsou příspěvky na bydlení a dotace. Dva ukazatele důchodových systémů se zaměřují na soukromé důchody a uvádí údaje o pokrytí dobrovolných soukromých penzijních připojištění a hodnotu majetku v penzijních fondech. Pokrytí soukromých důchodů je prakticky nulové přibližně ve třetině zemí OECD. V sedmi zemích je však 45 % nebo více pracujících osob členy dobrovolných soukromých penzijních fondů a v dalších 11 zemích jsou soukromé důchody povinné. Před vypuknutím krize měly penzijní fondy hodnotu ekvivalentní 75 % celkového národního důchodu zemí OECD.

Poslední skupina čtyř indikátorů se zabývá pozadím a kontextem, v nichž důchodové systémy fungují. Tři z nich jsou demografické: předpokládaná délka života, porodnost a poměr věkové závislosti (počet důchodců na osobu v produktivním věku). Tyto ukazatele dokazují, že všechny země OECD stárnou, avšak každá jiným tempem. Očekává se, že se Korea v roce 2050 nestane třetí nejmladší zemí OECD, ale druhou nejstarší zemí (po Japonsku). Jiné země, například Francie, Nizozemsko, Švédsko a Velká Británie, jsou již demograficky staré, a tak nebudou v příštích několika desetiletích stárnout příliš rychle. Jsou zde také uvedeny údaje o průměrných výdělcích, které tvoří podklady pro většinu ostatních ukazatelů.

Nakonec profily zemí v části III *Stručného pohledu na důchody 2009* nabízejí klíčové ukazatele státních důchodových systémů, konzistentním způsobem stanovují parametry a pravidla a uvádějí hlavní výsledky pro konkrétní penzijní nároky: sazby náhrad a životní úroveň v důchodu. Na začátku části III najdete užitečnou souhrnnou tabulku s klíčovými parametry a pravidly pro všech 30 zemí OECD.

© OECD 2009

Tento přehled není oficiálním překladem OECD.

Reprodukce tohoto přehledu je povolena, jsou-li uvedena autorská práva OECD a název původní publikace.

Vícejazyčné přehledy jsou překlady výtahů z publikací OECD původně publikovaných v angličtině a francouzštině.

Jsou zdarma k dispozici v internetovém knihkupectví OECD: www.oecd.org/bookshop/

Další informace vám poskytne Odbor pro legislativu a překlady při OECD, Ředitelství pro veřejné záležitosti a komunikaci: e-mail: rights@oecd.org, fax: +33 (0)1 45 24 99 30.

OECD Rights and Translation unit (PAC)
2 rue André-Pascal, 75116
Paris, France

Navštivte naši internetovou stránku: www.oecd.org/rights/

